

НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

КОСОВИЧ Віталій Мирославович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

УДК 340.134

В статті виділяються ключові характеристики тлумачення юридичних норм, що потребують в сучасних умовах правового регулювання суспільних відносин юридичного закріплення. Розглядаються можливості нормативної регламентації офіційного тлумачення-роз'яснення як способу удосконалення нормативно-правових актів України. Положення щодо тлумачення юридичних норм розмежовуються на ті, які повинні фіксуватися в законодавстві о нормативно-правових актах, і ті, які можуть описуватися методическими рекомендаціями, розробленими Міністерством юстиції України.

Ключові слова: тлумачення юридичних норм, тлумачення-з'ясування, тлумачення-роз'яснення, офіційне тлумачення нормативно-правових актів України, удосконалення нормативно-правових актів України.

Постановка проблеми

Один із визначальних напрямів розвитку правової системи сучасної України – вдосконалення її джерельної бази, насамперед основного джерела права – нормативно-правового акта. Проблема вдосконалення юридичних регуляторів багатоаспектна. Аналізуючи існуючу нині практику нормативної регламентації суспільних відносин в Україні, можна зауважити, що у тих випадках, коли виникають труднощі із реалізацією чи застосуванням певних нормативно-правових актів, для їх подолання

використовується тлумачення неоднозначних нормативно-правових приписів. Тому дослідження цього різновиду юридичної діяльності як засобу удосконалення нормативно-правових актів України необхідне й актуальне.

Стан дослідження

Тема тлумачення юридичних норм – чи не одна з найбільш досліджених на рівні теорії права. Приділяють їй значну увагу і представники галузевих дисциплін. До вчених, які присвятили свої роботи проблематиці правотлумачення, належать Ю. Л. Власов, М. І. Козюбра, А. С. Піголкін, П. М. Рабінович, А. Ф. Черданцев, Л. І. Чулінда та ін.

Усебічна наукова вивченість є, вочевидь, причиною того, що сьогодні питання тлумачення правових норм в Україні юридично майже не регламентується, а проєктовані нормативно-правові приписи стосовно правил тлумачення викликають певні застереження.

Мета статті

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне запропонувати певні шляхи подолання відставання юридичної практики від науки та напрями формування дієвого механізму удосконалення нормативно-правових актів за допомогою правотлумачення. З цією метою розглянемо такі питання:

– регулювання правотлумачувальної діяльності у проєктованому законодавстві України;

– можливості нормативного закріплення правил тлумачення-з'ясування і тлумачення-роз'яснення юридичних норм.

Виклад основного матеріалу

Належна реалізація та застосування нормативно-правових актів (а це один із показників їх якості) пов'язані із тлумаченням права. Ця теза підтверджується й тим, що у проекті Закону України «Про нормативно-правові акти» [7] є стаття 72 «Роз'яснення положень нормативно-правового акта», і у дещо забутому проекті Закону України «Про закони і законодавчу діяльність» [8] стаття 41 «Офіційне тлумачення закону» та стаття 42 «Роз'яснення закону». Введення у проекти законів про закони спеціальних статей є безсумнівним позитивом, однак їх редакції викликають певні застереження і потребують, на нашу думку, деякого уточнення. Об'єктом аналізу оберемо «новіший» законопроект.

Застереження викликає частина перша статті 72 проекту Закону України «Про нормативно-правові акти», відповідно до якої пропонуються три види тлумачення: 1) офіційне тлумачення; 2) офіційне роз'яснення; 3) роз'яснення. Такий підхід суперечить загальноновизнаному доктринальному принципу розмежування тлумачення роз'яснення на офіційне та неофіційне. Пункт перший «офіційне тлумачення» охоплює пункт другий «офіційне роз'яснення»; а пункт другий водночас дублює пункт перший. Конкретизація пункту третього частиною 6 вказує на те, що йдеться про неофіційне (необов'язкове) тлумачення роз'яснення, що відповідно треба було зафіксувати у пункті третьому і подати його як «неофіційне роз'яснення».

Ознайомлюючись із частинами другою, третьою, четвертою та п'ятою аналізованої статті, нефахівець може зробити висновок, що офіційне тлумачення і офіційне роз'яснення – це різні правові явища, хоча і у першому, і у другому випадках йдеться про обов'язкове трактування змісту нормативно-правових приписів, що фіксується в індивідуально-правових актах. Вочевидь, відмінність у суб'єктах тлумачення. З одного боку, орган конституційного правосуддя

(суб'єкт, уповноважений здійснювати офіційне тлумачення), з іншого – усі інші правотворчі суб'єкти (суб'єкти, уповноважені здійснювати офіційне роз'яснення) [4]. Але ні за способами, ні за правилами, ні за наслідками вони не відрізняються. Наприклад, правила юридико-лінгвістичного тлумачення текстів [11] законів і указів глави держави.

Крім того, пункт другий, відповідно до якого офіційне тлумачення нормативно-правового акта чи його окремих норм здійснюється Конституційним Судом України, дещо неточний, оскільки пункт другий статті 150 Конституції України закріплює таке повноваження Конституційного Суду України, як офіційне тлумачення Конституції України та законів України (а не усіх нормативно-правових актів України).

Частина 5 про те, що офіційне тлумачення та офіційне роз'яснення «не можуть містити нових норм права» ідейно відповідають загальнотеоретичним постулатам, однак із їх реалізацією на практиці інколи виникають певні труднощі, зокрема у випадках, коли простежується розширювальне за обсягом тлумачення. Візьмемо для прикладу рішення Конституційного Суду України у справі № 11-рп/98 від 07.07.98 р. за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України). Якщо зіставити безпосередньо конституційну норму закріплену, зокрема частину другу статті 84: «рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування», із її інтерпретацією органом конституційного правосуддя України: «рішення Верховної Ради України, зокрема закони, постанови, інші акти, а також рішення Верховної Ради України щодо прийняття (відхилення) постанови законопроектів, поправок до них приймаються лише на пленарному засіданні Верховної Ради України за умови особистої участі народних депутатів України в голосуванні та набрання встановленої Конституцією України, законом про регламент

Верховної Ради України кількості голосів на їх підтримку», то не складно зауважити, що у результаті тлумачення вихідна «материнська» норма змінюється, набуває нового, дещо ширшого характеру. Змінюються також її структурні складові – диспозиція та гіпотеза. Конституційний Суд України не є творцем юридичних норм, а дана ним інтерпретація чинних правових норм призводить до їх і уточнення, і корекції (особливо, коли йдеться про тлумачення норм із формально невизначеними поняттями). Не можна також не зауважити те, що сьогодні серед науковців і практиків триває дискусія стосовно «статусу» інтерпретаційно-правових актів як специфічних юридичних актів, що мають нормативно-правовий характер.

На тлі такої далеко не ідеальної та імовірнісної нормативної регламентації правотлумачення постає величезний масив роз'яснювального плану постанов пленуму Верховного Суду України, Вищого Господарського та Вищого Адміністративного суду України (правові наслідки яких сьогодні в Україні ще не до кінця з'ясовані).

Чималий інтерес викликає практика юридичного регулювання правотлумачення у найближчих (і за географією, і за визначальними рисами правової системи) сусідів України – Білорусії і Молдови. У цих державах тлумачення юридичних норм регулюється насамперед законами про нормативні акти. Стаття 70 Закону Республіки Беларусь № 361-З від 10.01.2000 р. «Про нормативно-правові акти Республіки Беларусь» визначає порядок офіційного тлумачення нормативно-правових актів. Відповідно до неї, у випадку виявлення незрозумілостей і відмінностей у змісті нормативно-правового акта, а також суперечностей у практиці його застосування, правотворчий чи уповноважений ним орган здійснюють офіційне тлумачення цих норм. Під час тлумачення уточнюється чи роз'яснюється зміст норми, визначається її місце у законодавстві, а також зв'язки з іншими нормами. Білоруський законодавець також установив, що тлумачення не може супроводжуватись зміною чи доповненнями нормативно-правового акта.

Отож, можна зауважити, що Закон Республіки Беларусь «Про нормативно-пра-

вові акти Республіки Беларусь» окреслює підстави, суб'єктів, зміст офіційного тлумачення, «згадує» про системне тлумачення. Логічною є норма про недопустимість змін і доповнень до інтерпретованого нормативно-правового акта. Однак, на нашу думку, виникає питання: чи не суперечить такий нормативно-правовий припис передбаченій частиною другою цієї статті можливості уточнення змісту правових норм (чи не буде уточнення змістовним доповненням).

Закон Республіки Молдова № 317-XV від 18.07.2003 р. «Про нормативні акти Уряду і інших органів центрального і місцевого публічного управління» присвячує питанню тлумачення окрему главу третю «Офіційне тлумачення нормативного акта», яка містить аж три статті. У них установлюється, що тлумачення становить систему логічних операцій, спрямованих на роз'яснення змісту нормативних приписів, і є офіційним, коли здійснюється за допомогою нормативного акта про тлумачення (того ж рівня, що і роз'яснювальний акт). Суб'єктом офіційного тлумачення нормативних актів є органи, які їх видали.

Здійснений аналіз ілюструє те, що законодавство Білорусії та Молдови, як і проект Закону України «Про нормативно-правові акти», тлумачення нормативно-правових приписів регламентує поверхнево і фрагментарно. Однак, зважаючи на напрацювання правників сусідніх держав, можна запозичити ідею виділення розуміння, підстав, суб'єктів, змісту, наслідків та оформлення результатів офіційного тлумачення нормативно-правового акта.

Сьогодні характеру правової аксіоми набуло розмежування тлумачення юридичних норм на тлумачення-з'ясування та тлумачення-роз'яснення. Тлумачення-з'ясування – це внутрішня інтелектуальна діяльність суб'єкта щодо встановлення змісту (смыслу) юридичної норми [10, с. 181]. Суб'єкт тлумачення оперує певним визначним правовою спільнотою способом тлумачення. Водночас сутнісна основа тлумачення з'ясування полягає в заснованому на правовій свідомості, аксіологічних і правових установках інтерпретатора оцінюванні праворегулятивного змісту нормативно-пра-

вових приписів. Саме останнє є причиною того, що в окремих випадках судді Конституційного Суду на основі загалом єдиних способів тлумачення дотримуються різних позицій і роблять різні висновки. Ілюстрацією цього може бути рішення Конституційного Суду України у справі № 3-рп/2012 від 25.01.2012 р. за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України. Чотири судді Конституційного Суду України Шишкін В. І., Стецюк П. Б., Лилак Д. Д., Маркуш М. А. висловили окремі думки, у яких зайняли і аргументували свої позиції, у тій чи іншій частині відмінні від ухваленого Судом рішення.

Результатом тлумачення з'ясування стає по суті правотлумачувальна оцінка інтерпретатора, яка трансформується у певну форму роз'яснення. Способи тлумачення з'ясування сьогодні не тільки всебічно досліджені науковцями (поняття, зміст, правила та інше), а й стали частиною правосвідомості сучасного юриста. Постає логічне питання про їх нормативне закріплення, зокрема і в проекті Закону України «Про нормативно-правові акти». Під час вирішення цього питання, на нашу думку, треба дотримуватися двох принципів: доцільності та можливості.

Зважаючи на плюралізм позицій, який може виникати навколо тлумачення однієї і тієї ж норми (наприклад, тлумачення Конституційним Судом України статті 58 Конституції України та нормативно-правових актів, пов'язаних із нею), видається, що доцільно. Юридична формалізація способів тлумачення з'ясування обмежуватиме суб'єктивізм інтерпретатора. Однак, ознайомившись із існуючим науковим доробком щодо тлумачення з'ясування, робимо висновок, що через великий обсяг інформації, а інколи й дискусійність окремих положень,

це неможливо. Актуальним стає створення окремого правового документа, який би вичерпно охоплював основні компоненти та особливості тлумачення з'ясування. Такий правовий акт мав би створюватись Міністерством юстиції України у формі Методичних рекомендацій щодо тлумачення нормативно-правових актів України. Водночас, зважаючи на те, що правила тлумачення з'ясування набувають критеріального характеру під час створення інтерпретаційно-правових актів, у статті, яка стосується тлумачення-роз'яснення, необхідно зафіксувати:

– те, що роз'яснення змісту тексту нормативно-правового акта здійснюється шляхом використання таких способів тлумачення з'ясування змісту юридичної норми, як мовне, логічне, системне, історичне, цільове, функціональне, спеціально-юридичне;

– обов'язок суб'єкта офіційного тлумачення, мотивуючи своє розуміння змісту юридичної норми, посилатися на використаний спосіб тлумачення з'ясування.

Якщо тлумачення з'ясування – це те, що стосується насамперед безпосередньо суб'єкта правотлумачення, то тлумачення роз'яснення має значення для інших суб'єктів – творення, систематизації, реалізації та застосування нормативно-правових актів. «Програмний» для інших стадій правового регулювання характер тлумачення роз'яснення змісту юридичних норм зумовлює потребу його нормативної регламентації.

Однак, необхідно зауважити, що стосовно юридичного регулювання правотлумачення виникає чимало питань. Перше, за яких обставин відбувається тлумачення нормативно-правового акта і чи повинні ці обставини бути вказані в правових актах? Сьогодні науковці уже визначили перелік підстав, які зумовлюють необхідність тлумачення нормативно-правових актів. Це, наприклад, нечіткість або абстрактність законодавчих формулювань, незбігання змісту норми права і статті нормативно-правового акта; можливість з'ясування змісту нормативно-правових приписів лише у взаємозв'язку з іншими юридичними нормами тощо [9, с. 405]. Формулювання чітких

передумов для роз'яснення змісту нормативно-правових актів, особливо офіційного й відповідно обов'язкового, є чималим позитивом і запобігає надмірній, інколи доволі суб'єктивній конкретизації нормативно-правових приписів. Згадаймо резонансне рішення Конституційного Суду України, яке надало тодішньому Президенту України Л. Кучмі право втретє претендувати на пост глави держави. Водночас, закріплення переліку підстав для тлумачення в проекті Закону України «Про нормативно-правові акти» є нерациональним. Доцільніше це зафіксувати у Методичних рекомендаціях Міністерства юстиції України щодо тлумачення нормативно-правових актів. У базовому законі про нормативно-правові акти можна було б зазначити, що тлумачення роз'яснення здійснюється лише за наявності передбачених правовими актами підстав.

У проекті Закону України «Про нормативно-правові акти» йдеться про офіційне тлумачення, офіційне роз'яснення та роз'яснення, яке не є вирішальним для суб'єктів. Науковці виокремлюють (звичайно, акцентуючи увагу на різних назвах і критеріях) два основні види тлумачення роз'яснення – офіційне та неофіційне [2]. П. М. Рабінович виділяє, крім зазначених, і такий вид тлумачення, як офіціозне (роз'яснення змісту юридичної норми, котре є формально-обов'язковим тільки для осіб та організацій, адміністративно підпорядкованим суб'єкту роз'яснення) [10, с. 182]. С. С. Алексєєв до нормативного офіційного тлумачення відносить автентичне, легальне і правозастосувальне [1, с. 140]. Для виокремлення із доктринальної бази тих положень, які повинні отримати нормативне закріплення, на нашу думку, треба зважати на те, чи є таке роз'яснення загальнообов'язковим (нормативним); чи можуть результати того чи іншого різновиду тлумачення роз'яснення слугувати засобом удосконалення змісту інтерпретованих юридичних норм. Обов'язковими для застосування сьогодні в Україні є роз'яснення правотворчими суб'єктами виданих ними нормативних актів (автентичне) і роз'яснення суб'єктів, спеціально уповноважених здійснювати тлумачення законодав-

ства, зокрема тлумачення Конституційного Суду України. Важливе значення для правозастосувальної практики мають роз'яснення Верховного Суду та Вищих судів України, у зв'язку з чим простежується бажання надати їм загальнообов'язкового характеру. Тому «на порядку денному» сьогодні юридичне визнання інтерпретаційно-правових актів вищої судової влади джерелами права України. Ознайомившись із правовими документами, в яких дається роз'яснення змісту юридичних норм, зауважуєш, що деякі з них мають казуальний характер. Наприклад, обов'язковим для правовідносин, які стали підставою для конституційного звернення Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (тлумачення терміна «законодавство», яким визначається сфера застосування контракту як особливої форми трудового договору), є рішення Конституційного Суду України № 12-рп/98 від 09.07.1998 р. Відповідно до рішення органу конституційного правосуддя України термін «законодавство», що вживається у частині третій статті 21 Кодексу законів про працю України щодо визначення сфери застосування контракту як особливої форми трудового договору, треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України. Таке трактування законодавства не збігається з існуючими нині в Україні доктринальними позиціями і, вочевидь, спричинятиме застереження і науковців, і практиків стосовно інших правовідносин.

Отже, у проекті Закону України «Про нормативно-праві акти України», на нашу думку, варто зафіксувати, що: з метою однакового розуміння змісту юридичних норм, які закріплюються в нормативно-правових актах України, здійснюється їх офіційне тлумачення роз'яснення. Соціальне призначення саме офіційного роз'яснення права

полягає у тому, щоб забезпечити однозначне (уніфіковане) розуміння змісту юридичної норми усіма, хто може чи повинен її застосовувати, реалізовувати або навіть тільки вивчати [10, с. 180]. Формування єдиного та однозначного розуміння змісту юридичної норми – крок до змістовного уточнення, відтак – «внутрішнього» вдосконалення нормативно-правових актів України. Прикладом цього може бути рішення Конституційного Суду України № 11-рп/98 від 07.07.98 р., у якому дається тлумачення частин другої і четвертої статті 94 Конституції України, зіставивши конституційні норми із їх інтерпретацією: «строки підписання та офіційного оприлюднення Президентом України законів України, визначені частинами третьою та четвертою статті 94 Конституції України, починаються з наступного дня після їх отримання Президентом України. Якщо закінчення п'ятнадцятиденного строку, передбаченого частиною другою статті 94 Конституції України, а також десятиденного строку, передбаченого частиною четвертою статті 94 Конституції України, припадає на вихідний або святковий день, то днем закінчення цього строку є наступний робочий день».

Акти офіційного тлумачення роз'яснення мають загальнообов'язковий характер, стосуються невизначеного кола правовідносин, виступають джерелами права України, якщо це передбачено чинним законодавством України.

Пов'язаними зі змістом і призначенням інтерпретаційно-правових актів є коло суб'єктів, які здійснюють роз'яснення нормативно-правових актів. Такими суб'єктами можуть бути нормотворчі суб'єкти та суб'єкти, яким делегується права на тлумачення. Тому законодавчо доцільно закріпити, що офіційне тлумачення роз'яснення нормативно-правових актів дається органами, які їх створили. А також, що право офіційного роз'яснення надається спеціально уповноваженим органам стосовно законодавчо визначеної категорії нормативно-правових актів.

Науковці акцентують на такому елементі правотлумачувальної діяльності, як об'єкт тлумачення [6, с. 406]. Не аналізуючи існу-

ючі підходи, здається, доцільно приєднатися до позиції розробників проекту Закону України «Про нормативно-правові акти України», які у ч. 1 статті 72 зазначили, що з метою однакового застосування нормативно-правового акта чи його окремих норм здійснюється їх роз'яснення. Конкретизація предмета тлумачення – нормативно-правового акта чи його окремих норм оціночними категоріями «щодо застосування яких виникають труднощі», «стосовно яких існують різні розуміння» та інше (як пропонують деякі науковці), на нашу думку, лише створить передумови для суб'єктивізму і з боку тих, хто ініціює тлумачення, і тих, хто його здійснює. Юридична практика повинна самостійно виокремлювати з існуючого правового масиву нормативно-правові акти чи юридичні норми, які потребують офіційного тлумачення. Єдине, що хотілося б додати до ч.1 ст. 72 проекту Закону України «Про нормативно-правові акти», то це термін «розуміння», і сформулювати зазначений нормативно-правовий припис так: «з метою однакового розуміння та застосування нормативно-правового акта чи його окремих норм здійснюється їх офіційне тлумачення роз'яснення». Адже власне відсутність однозначності під час трактування змісту юридичної норми є причиною її різного застосування.

Тлумачення-роз'яснення змісту юридичних норм є різновидом юридичної діяльності [5, с. 357], результат якої значною мірою залежить від дотримання низки різноманітних правил. Власне ці правила, що охоплюють і вимоги, і порядок, і принципи тлумачення (якщо ще долучити й передумови), і формують кістяк плавотлумачувальної техніки. Оскільки кількість і спектр цих правил надзвичайно широкий [3], закріпити їх доцільніше не у Законі України «Про нормативно-правові акти», а в Методичних рекомендаціях стосовно тлумачення нормативно-правових актів.

Результати тлумачення роз'яснення фіксуються в інтерпретаційно-правових актах. Форма таких актів має бути спеціально передбачена в нормативно-правовому акті, який визначає правовий статус суб'єкта, уповноваженого давати офіційне тлумачен-

ня, або ж відповідати категорії та вимогам, що висуваються до правових актів, які видає суб'єкт правотлумачення. В іншому випадку виникатимуть сумніви в обов'язковості правотлумачувальних приписів. Наприклад, Лист Міністерства освіти і науки України - № 1/9-21 від 21.01.1010 р. «Про переведення на вакантні місця державного замовлення» за умови, що порядок переведення регулюється затвердженим наказом Міністерства освіти України № 245 від 15.07.1996 р. «Положенням про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих навчальних закладів освіти». Відповідно ж до пункту 8, затвердженого Указом Президента України № 240/2013 від 25.04.2013 р. «Положення про Міністерство освіти і науки України» МОН України у межах своїх повноважень видає накази, організовує та контролює їх виконання, тобто про листи, що обов'язкові для виконання, нічого не зазначено. Отже тому потребує законодавчого закріплення норма, відповідно до якої офіційне роз'яснення нормативно-правового акта повинно оформлятися у формі правового акта, визначеного законодавством.

Ще один важливий аспект правотлумачення – це його значущі для правового регулювання, насамперед застосування права, результати. Постає питання: офіційне роз'яснення має містити інформативний, допоміжний, уточнюючий характер чи бути обов'язковим для суб'єктів застосування інтерпретованих нормативно-правових приписів? Першому підходу відповідає - ч. 5 статті 72 проекту Закону України «Про нормативно-правові акти»: «офіційне тлумачення ... є обов'язковим під час застосування нормативно-правового акта ...», другому – частина 4 цієї статті: «офіційне тлумачення ... не може містити нових норм права». Ілюстративним у цьому аспекті є рішення Конституційного Суду України у справі - № 11-рп/98 від 07.07.98 р. за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України, відповідно до якого: «Положення частини другої статті 84 Конституції України треба розуміти так, що рішення Верховної Ради України ... при-

ймаються лише на пленарному засіданні Верховної Ради України за умови особистої участі народних депутатів України в голосуванні Положення частини третьої статті 84 Конституції України щодо здійснення народним депутатом України голосування на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування, тобто народний депутат України не має права голосувати за інших народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України». Нагадаємо, що відповідно до статті 150 Конституції України офіційне тлумачення Конституції України та законів України ухвалюється рішеннями Конституційного Суду України, які є обов'язковими для виконання на території України. У такому випадку усі закони (відповідно до згаданого рішення Конституційного Суду порушення встановленої Конституцією України процедури ухвалення законів та інших правових актів Верховною Радою України є підставою для визнання їх неконституційними), прийняті Верховною Радою України всупереч цьому рішення (а таких законів чимало), повинні визнаватися не чинними!!! Тому дивує «війна» між опозицією та більшістю на початку роботи Верховної Ради України сьомого скликання щодо питання про особисте голосування народними депутатами під час прийняття українським парламентом рішень.

З метою запобігання таким «казусам» нормативного закріплення потребує правило, відповідно до якого акти офіційного роз'яснення нормативно-правових актів обов'язкові для суб'єктів їх реалізації та застосування. Сумнівним у цьому ракурсі є введення в юридичні норми, які регулюють правотлумачення положення про те, що офіційне тлумачення не може містити норм права. По-перше, тлумачення як діяльність не може містити правові приписи; вони можуть закріплюватися лише в актах тлумачення. По-друге, обов'язковість тлумачень Конституційним Судом України Конституції та законів України на території України – це одна із ключових складових нормативності, яка є визначальною ознакою юридичної норми.

Висновки

Отже, підсумовуючи наше коротке й дискусійне дослідження, вважаємо, що тлумачення нормативно-правових актів чи їх юридичних норм може слугувати способом їх удосконалення лише за умови нормативного закріплення правил (у широкому розумінні) офіційного роз'яснення нормативно-правових актів України. Як модель юридичної норми (яка, звичайно, потребує корегування), покликаної регламентувати офіційне роз'яснення нормативної бази в Україні, хочемо запропонувати таке формулювання:

Ст. Офіційне тлумачення-роз'яснення нормативно-правових актів

1. З метою однакового розуміння та застосування нормативно-правового акта чи його окремих норм здійснюється їх офіційне тлумачення-роз'яснення.

2. Офіційне тлумачення-роз'яснення здійснюється лише за наявності передбачених правовими актами підстав.

3. Офіційне тлумачення-роз'яснення нормативно-правових актів (за винятком законів) дається органами, які їх створили. Право офіційного тлумачення-роз'яснення надається також законодавчо уповноваженим органам стосовно визначеної категорії нормативно-правових актів.

4. Роз'яснення змісту тексту нормативно-правового акта чи його норм здійснюється шляхом використання таких способів тлумачення-з'ясування змісту юридичної норми, як мовне, логічне, системне, історичне, цільове, функціональне, спеціально-юридичне. Суб'єкт офіційного тлумачення-роз'яснення, мотивуючи своє розуміння змісту юридичної норми, зобов'язаний посилається на використаний спосіб тлумачення-з'ясування.

5. Офіційне тлумачення-роз'яснення має оформлятися у формі правового акта, визначеного законодавством. Акти офіційного тлумачення-роз'яснення обов'язкові для суб'єктів їх реалізації та застосування, стосуються невизначеного кола правовідносин, виступають джерелами права України, якщо це передбачено чинним законодавством України.

Детальна юридична формалізація правотлумачувальної діяльності (насамперед

те, що стосується правотлумачувальної техніки) має додатково здійснюватись у розроблених Міністерством юстиції України «Методичних рекомендаціях щодо тлумачення нормативно-правових актів України».

Література

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – С. 140./712 с.

2. Див., наприклад, Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – С. 420./430 с.; Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах. Том 2. : Право / отв. ред. М. Н. Марченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2007. – С. 765./816 с.; Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – С. 140 – 141.; Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права: учебник / М. Н. Марченко. – М.: Проспект, 2007. – С. 696./ 768 с.; Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М. : Юристъ, 2002. – С. 349./ 512 с.

3. Див, наприклад: Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах. Том 2. : Право / отв. ред. М. Н. Марченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2007. – С. 770./816 с.; Чулінда Л. І. Юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів / Л. І. Чулінда. – К. : Атіка, 2006. – С.90–124./ 152 с.; Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика): навч. посіб. / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк. – К. : Реферат, 2010. – С. 95–130, 135–143./ 260 с.; Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки / В. М. Косович. – Львів : Тріада-плюс, 2010. – С. 98–108./ 212 с.

4. Запропоноване розмежування зумовлюється, на нашу думку, існуючим у нормативно-правовій базі України, насамперед Конституції України, правовим упущенням стосовно права нормотворчих суб'єктів давати офіційне (й відповідно обов'язкове) тлумачення створених ними нормативно-правових актів. Конституція України надає

АНОТАЦІЯ

У статті виокремлено ключові характеристики тлумачення юридичних норм, які потребують у сучасних умовах правового регулювання суспільних відносин юридичного закріплення. Розглядаються можливості нормативної регламентації офіційного тлумачення роз'яснення як способу вдосконалення нормативно-правових актів України. Положення стосовно тлумачення юридичних норм розмежовуються на ті, які повинні фіксуватися в законодавстві про нормативно-правові акти, і ті, які можуть окреслюватися методичними рекомендаціями, розробленими Міністерством юстиції України.

SUMMARY

The article highlighted key features of the interpretation of legal rules that need in today's legal regulation of social relations legal confirmation. The possibilities of normative regulation official interpretation of explanation as a way of improving the legislation of Ukraine. The provisions relating to the interpretation of legal rules delineating those that are fixed in legislation regulations and those that may okreslyuvatys guidelines developed by the Ministry of Justice of Ukraine.

право створювати нормативно-правові акти Верховній Раді України (стаття 85), Президенту України (стаття 106), Кабінету Міністрів України, міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади (стаття 117), органам місцевого самоврядування (стаття 144), але нічого не зазначає про можливість їх тлумачення. Щодо законів, то правом офіційного тлумачення Основний Закон наділяє Конституційний Суд України. Стосовно інших нормативно-правових актів, то автентичне тлумачення здійснюється, вочевидь, зважаючи на існуючу традицію та відсутність прямої заборони з боку закону. Однак, і у пункті другому статті 150 Конституції України не зазначено про винятковість права на інтерпретацію законів Конституційним Судом, і конституційні норми не містять пряму заборону щодо такого права Верховної Ради.

5. Карташов В. Н. Теория правовой системы общества: учеб. пособие. Т. 1 / В. Н. Карташов. – Ярославль : Серия «Ярославская юридическая школа начала XXI века», 2005. – С. 357.

6. Короткий опис підходів до аналізу об'єкта тлумачення здійснено у виданні Проблемы теории государства и права: учебник / под ред. А. В. Малько. – М. : Юрлитинформ, 2012. – С. 406./ 592 с.

7. Проект Закону України «Про нормативно-правові акти», внесений народним депутатом України Ю. Мірошніченком (реєстр. №7409 від 01.12.2010р.) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/.../JF5PT001.html.

8. Проект Закону України «Про закони і законодавчу діяльність», прийнятий ВР України 11.07. 2001 р. та ветоований Президентом України (реєстраційний № 0894) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id.....

9. Проблемы теории государства и права: учебник / под ред. А. В. Малько. – М. : Юрлитинформ, 2012. – С. 405./ 592 с.

10. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. – Вил. 10-е, доповнене / П. М. Рабінович. – Львів: Край, 2008. – С.181./ 224 с.;

11. Чулінда Л. І. Юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів / Л. І. Чулінда. – К. : Атака, 2006. – 152 с.